

***„Válsághelyzetek hatása a
pénzügyi és a rendvédelmi
szektorra”***

Tanulmánykötet

2022

*„Válsághelyzetek hatása a pénzügyi és a
rendvédelmi szektorra”*

Tanulmánykötet

Dr. Szendi Antal 60. születésnapjára

Kézirat lezárva: 2022.

Kiadja:
a Magyar Rendészettudományi Társaság
Vám- és Pénzügyőri Tagozata

Szerkesztette:
Szabó Andrea
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes

Felelős kiadó:
Szabó Andrea

ISBN: 978-615-6456-05-2

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalomjegyzék

Szerzők	8
Lektorok	10
Előszó és köszöntő!	12
Baráti köszöntések	14
Tanulmányok	24
Balázs Zsolt - Csaba Zágon - Nagy Klaudia: Válságkezelés az adó- és pénzügyi nyomozásban – a Covid19 világjárványra adott válaszok.....	26
Bogotyán Róbert Lajos: A felderítő tevékenység kiemelt szerepe a büntetés-végrehajtási intézetekben a Covid19 humánjárvány idején	40
Borzán Anita - Szekeres Bernadett: Gazdaságvédelem: számviteli értékelés szerepe a világjárvány hatásainak kezelésében.....	50
Czene-Polgár Viktória: Az óra körbe jár, de a forint marad – pénzügyi válságok és megoldási kísérletek 1892-től 1947-ig	62
Czenczer Orsolya: A koronavírus okozta válsághelyzet hatása a büntetés-végrehajtásra – rövid kitekintés	74
Erdős Ákos: Egyes „jövedéki drogok” iránti kereslet alakulása Magyarországon a Covid19 járvány első időszakában	82
Halasi Nóra: Az élelmiszerfogyasztás tendenciái az Észak-alföldi régióban.....	94
Lippai Zsolt - Csatári Károly: A budapesti Gozsdu-udvar rendezvényei biztosításának magán és közbiztonsági aspektusai	108
Magasvári Adrienn: A pénzügyőri szolgálat utánpótlásának kihívásai	124
Nagy Zoltán András: A lezárások kriminogén veszélyei.....	138
Pajor Andrea: Válság-adó-válságadó	150
Potoczki Zoltán: Válságadók az orosz-ukrán konfliktus tükrében.....	160
Suba László: Egy kommunikációs csatorna reneszánsza: Az újra „feltalált” telefon	170
Szabó Andrea: Rendvédelmi szervből központi hivatal – elemzés a jogszabályok tükrében	176
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes: A járványok elleni védekezésben használt leggyakoribb védőeszközök tarifális besorolása, különös tekintettel a Covid19-re	186

Szerzők

- Balázs Zsolt, dr., mesteroktató,
pénzügyőr ezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
balazs.zsolt@uni-nke.hu
- Bogotyán Róbert, dr., mb. tanszékvezető,
bv. ezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Büntetés-végrehajtási Tanszék,
bogotyán.robert@uni-nke.hu
- Borzán Anita, Dr., PhD, egyetemi docens,
Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar,
Számviteli Tanszék,
borzán.anita@uni-bge.hu
- Czenczer Orsolya, Dr., PhD, egyetemi docens, tudományos főmunkatárs,
bv. alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar,
Büntetés-végrehajtási Tanszék,
czenczer.orsolya@uni-nke.hu
- Czene-Polgar Viktória, Dr., PhD., tanársegéd,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
czene-polgar.viktoria@uni-nke.hu
- Csaba Zágón, Dr., PhD., adjunktus,
pénzügyőr alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
csaba.zagon@uni-nke.hu
- Csatári Károly, kapitányságvezető-helyettes,
rendőr alezredes,
Budapesti Rendőr-főkapitányság, VII. kerületi Rendőrkapitányság,
CsatariKa@budapest.police.hu
- Erdős Ákos, tanársegéd,
pénzügyőr őrnagy
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
erdos.akos@uni-nke.hu
- Halasi Nóra, kockázatkezelési referens,
Nemzeti Adó- és Vámhivatal Hajdú-Bihar Megyei Adó- és Vámigazgatósága,
Kockázatkezelési Osztály,
halasi.nora@nav.gov.hu
- Lippai Zsolt, mesteroktató
rendőr alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék,
doktori hallgató, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola,
lippai.zsolt@uni-nke.hu

- ▶ Magasvári Adrienn, tanársegéd,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
magasvari.adrienn@uni-nke.hu
- ▶ Nagy Klaudia,
 pénzügyőr főhadnagy,
 NAV Bűnügyi Főigazgatóság
- ▶ Nagy Zoltán András, Dr., PhD., egyetemi docens,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Gazdaságvédelmi-, Kiberbűnözés Elleni Tanszék.
nagy.zoltan.andras@uni-nke.hu
- ▶ Pajor Andrea, dr., mesteroktató,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
pajor.andrea@uni-nke.hu
- ▶ Potoczki Zoltán dr., mesteroktató
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
potoczki.zoltan@uni-nke.hu
- ▶ Suba László, dr., tanársegéd,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
suba.laszlo@nav.gov.hu
- ▶ Szabó Andrea, Dr., PhD, tanszékvezető egyetemi docens,
 pénzügyőr ezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
szabo.andrea@uni-nke.hu
- ▶ Szekeres Bernadett, Dr., PhD, egyetemi adjunktus,
 Eötvös Loránd Tudományegyetem,
 Gazdálkodástudományi Intézet,
szekeres.bernadett@gtk.elte.hu
- ▶ Zsámbokiné dr. Ficskovszky Ágnes, mesteroktató,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
zsambokine.ficskovszky.agnes@uni-nke.hu

Lektorok

- Magasvári Adrienn, tanársegéd,
pénzügyőr alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
magasvari.adrienn@uni-nke.hu
- Molnár Katalin, Dr., PhD., egyetemi docens,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Magatartástudományi Tanszék,
molnar.katalin@uni-nke.hu
- Nábrádi András, Dr., PhD., egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar
nabradi.andras@econ.unideb.hu
- Németh Zsolt, Dr., PhD, egyetemi docens,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Kriminológiai Tanszék,
kriminologus@gmail.com
- Pallo József, Dr., PhD, habilitált egyetemi docens,
bv. ezredes, főtanácsos,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Tudományos dékánhelyettes,
pallo.jozsef@uni-nke.hu
- Szabó Andrea, Dr., PhD., tanszékvezető egyetemi docens,
pénzügyőr ezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
szabo.andrea@uni-nke.hu
- Szendrei Ferenc, Dr., Ph.D., tanszékvezető egyetemi docens,
rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék
szendrei.ferenc@uni-nke.hu
- Szlifka Gábor, Dr., PhD.,ellenőrzési igazgatóhelyettes
NAV Pest megyei Adó- és Vámigazgatóság
szlifka.gabor@nav.gov.hu
- Vágó Zoltán dr., főosztályvezető
bv. ezredes,
BVOP Felderítési Főosztály
- Vörös Géza, Dr. PhD., történész, levéltáros, főosztályvezető
Állambiztonsági Szolgáltatok Történeti Levéltára
voros.geza@abtl.hu
- Zsitnyánszky Lilla, okl. vámszakértő

Pajor Andrea*: Válság-adó-válságadó

Absztrakt

A tanulmány célja annak körvonalazása, hogy milyen szerepe van az adóztatásnak a gazdasági válságok leküzdésében. Ehhez ismertetem - a vonatkozó szakirodalom feldolgozásával - a világgazdasági válságok során alkalmazott fiskális és monetáris eszközöket, illetve a világgazdasági válságok Magyarországra gyakorolt hatásával összefüggésben a hazai eszköztrendszert. Bemutatom a fiskális eszközök között megjelenő válságadót, levonva azt a következtetést, hogy az adó- és járulékpolitika szerepe a gazdasági válságok kezelésében is vitathatatlan.

Kulcsszavak: *válság, globális válság, fiskális eszközök, különadók*

Abstract

The purpose of the study is to outline the role of taxation in overcoming economic crises. To do this, I analyze - by processing the relevant literature - the fiscal and monetary instruments used during the global economic crises, and the domestic instrument system in connection with the impact of the global economic crises on Hungary. I present the crisis tax that appears among the fiscal instruments, drawing the conclusion that the role of tax and contribution policy in the management of economic crises is also indisputable.

Keywords: *válság, globális válság, fiskális eszközök, különadók*

Bevezetés

„A XXI. század a válságok évszázada. Sorsfordító korszakban élünk, ahol külön emberi kihívásokkal és külön jogi kihívásokkal kell szembenézni, és mindezeket szükséges visszacsatolni a gazdasági, pénzügyi alapokhoz, hiszen a válság kiváltó okai is ott gyökereznek.” (Lenkovics, 2017)

A válság fogalmának meghatározásához a Pallas Nagy Lexikonában írtak ma is megfelelő kiindulási alapot jelentenek. Eszerint a válság (krízis): *„a termelésnek, a forgalomnak és a fogyasztásnak zavaraiából keletkező gazdasági baj, amely mindig értékek megsemmisítését vonja maga után. ... A gazdasági élet különböző tevékenységeinek egymással helyes arányban kell lenniük; nevezetesen a termelésnek a fogyasztás mértékéhez és irányához kell alkalmazkodnia, a forgalomnak pedig a termelés és fogyasztás szolgálatában kell állania. Ha már most a gazdasági tevékenységek valamelyike nagyobb arányú működést fejt ki, mint amekkorára a többi ágnek szüksége van, vagy megfordítva nem képes a többiek szükségleteinek megfelelni, akkor ez az aránytalanság valamelyik gazdasági körben vagyoni veszteségeket okoz, s ez a válság. Okai szerint megkülönböztetik a termelési, a hitel-, a pénz-, a forgalmi és az üzérkedési válságokat. Elterjedésüket tekintve vannak helyi, országos és világválságok.”*

Korunkban a gazdasági válság alapvetően a gazdasági rendszer működésének hiányosságát, a gazdasági teljesítmény visszaesését jelenti. Jellemzője általában a magas munkanélküliség és a fogyasztás csökkenése. Az ilyen visszaesést nevezzük recessziónak (Bartakovics, 2015).

* Pajor Andrea, mesteroktató, Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar, Vám- és Pénzügyőri Tanszék, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4754-3654>, pajor.andrea@uni-nke.hu

A szakirodalom több szempontból csoportosítja a történelem folyamán eddig tapasztalt válságokat. Egy lehetséges csoportosításként választhatjuk az alábbi megközelítést:

- klasszikus gazdasági ciklusokra visszavezethető válságok, ahol a fellendülő szakaszban a gazdaság szereplői tőkét halmoznak fel termelésük bővítése érdekében, majd a telítődés után a visszaesés időszakában ugyanezen szereplők jelentős tőkevesztést szenvednek el, ezt követően a piac kitisztul, az egyensúly helyreáll, azaz kezdetét veszi egy új gazdasági ciklus,
- globális világválságok, melyek többet jelentenek, mint a klasszikus válság, korszakhatárként megfordítják a kapitalizmus addigi menetét,
- csomópont válság, mely a kapitalizmus addigi rendszerének teljes megfordítását jelenti, a működési rendszer újragondolását is magában foglalja (Csiszárík-Kocsir, 2011).

A globalizáció alapvetően a nagy földrajzi felfedezések óta létezik. A Nemzetközi Valutalap szerint a globalizációnak négy fő aspektusa különböztethető meg:

- a kereskedelmi tranzakciók nemzetközivé válása
- a nemzetközi beruházások és a nemzetközi tőkeáramlás
- nemzetközi migráció
- a tudás és az ismeretek nemzetközivé válása.

A technológiai, jogi és kulturális globalizációt rendszerint a gazdasági globalizáció előzi meg, vagyis a gazdasági globalizáció a globalizáció egyéb aspektusainak előfeltételeként szolgál (Giday-Árva, 2018).

A modern kor első súlyos világgazdasági válságát, az 1929-33-as válságot túltermelési válságként említették a középiskolai tankönyveink. Milton Friedman, Nobel-díjas közgazdász viszont ezzel ellentétben az állította, hogy valójában a monetáris megszorításokat kapkodva alkalmazó állami beavatkozás okozta a nagy bajt. Először az 1920-as évek konjunktúrájának mesterséges továbbgerjesztésére alkalmaztak az államok felelőtlen monetáris expanziót (hiteltúlkínálat, alacsony kamatok), majd amikor a pénzkibocsátásnak és a reálgazdaság bővülésének elszakadása miatt 1929. október 29-én bekövetkezett a tőzsdekrach, akkor ellenkező irányú monetáris és fiskális szűkítésbe kezdtek. Ez összezsugorította a vásárlóerőt és ehhez képest már tényleg túltermelés állt elő a gazdaságban. Először a bankrendszer omlott össze 1931-ben, majd a válság továbbgyűrűzött a reálgazdaságra, aminek következtében 1932-ben már 30 millióra rúgott a munkanélküliek száma a világon.

A nagy gazdasági világválság lerombolta azokat az elképzeléseket, melyek szerint az üzleti ciklusok pusztán monetáris politikával kiküszöbölhetőek. John Maynard Keynes a monetáris politikával szemben az államháztartás-politikára helyezte a hangsúlyt. Megítélése szerint, ha a magánberuházások nem elegendőek, akkor az államháztartás-politikának kell a kormányzati kiadások révén a szükséges keresletet megteremtenie a piacon. Keynes a piacgazdaság anticiklikus vezényletét látta célszerűnek. Alapvetően a keresletkorlátozta gazdaság problémáira koncentrált, amelyet - megítélése szerint - a túlzott megtakarítások és a likviditási preferenciák okoztak. Ennek orvoslására szolgálhatnak az alábbi költségvetési lehetőségek:

- közmunkálatok finanszírozása a központi költségvetésből (oktatás, közegészségügy, társadalombiztosítás stb. területén)
- beszerzések magánvállalatoktól, támogatások magánvállalatok számára (főleg kutatás-fejlesztési tevékenység, oktatás, továbbképzés terén)
- a jövedelmek újraelosztása progresszív adóztatás révén.

A fiskális javaslatok mellett a monetáris politikát is aktivizálta a kamatlábak csökkentésével, a rendelkezésre álló hitelkeretek növelésével, hitelfelvételek ösztönzésével.

A II. világháború utáni helyreállítási időszak végeztével a legtöbb nyugati államban a keynes-i elképzeléseket alkalmazva indították be a gazdasági fellendülést. Az ún. „jóléti állam” vagy a „szociális piacgazdaság” egyszerre kísérte meg a foglalkoztatás jelentős kiterjesztését, valamint az általános gazdasági növekedés fokozását. Az eredmények egészen a 70-es évekig kimutathatóak, az általános jólét kiteljesedett, a gazdasági növekedés jobbára egyensúlyi feltételek között ment végbe.

Az 1960-as évek szárnyalása után jött a hidegzuhany: Nixon amerikai elnök bejelentette a bretton-woodszi rendszer alapját jelentő dollár-arany átváltás felfüggesztését. Az 1973-ban kirobbant „kőolajválság” általános recesszióhoz vezetett a világkereskedelemben és instabillá tette az addig jól funkcionáló nemzetközi monetáris és pénzügyi kapcsolatokat. A válság általános hatása miatt következhetett be, hogy a II. világháborút követő évtizedekben a világgazdasági szereplők – nemzetállamok, transznacionális vállalatok, nemzetközi intézmények – egységes, szerves rendszerbe fejlődtek. Az 1929-33. évi válságtól eltérően, ahol döntően egy „magországban”, az USA-ban kezdődtek a válságjelenségek, a 70-es évek „olajválsága” már kevésbé köthető egy vagy több országhoz, itt már egyértelműen a nemzetközi fejlettségi szakadék mélyülése vált közvetlen vagy közvetett okká. Ez még az akkori szocialista országokra is igaz, noha ideológiai okokból azt hangoztatták, hogy a válság oda nem gyűrűzik be.

Ez a válság jelezte először, hogy nem ciklikus, periodikus válságról van szó, hanem az egész világgazdaságot érintő szerkezeti és intézményi válságról. A keynes-i megoldások csökkenő hatékonysága abból fakadt, hogy a nemzeti és globális keretek közötti feszültségek kiéleződtek. A nemzeti megoldásra kidolgozott szabályozás nem vagy csak részlegesen volt képes döntően nemzetközi, globális egyenlőtlenségek kezelésére. Az elsődlegesen nemzeti egyensúlytalanságok kezelésére alapított nemzetközi intézmények nem voltak elég kompetensek. Alapvetően nem Keynes koncepciója vált sikertelenné, inkább a nemzetgazdaságok környezetének lényeges megváltozása miatt nem volt már megfelelő a keynes-i elvek alkalmazása.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy további lényeges változások mentek végbe a világgazdaságban az első globális válság óta:

- a technikai forradalom új hulláma (a humán erőforrás megerősödése, új ágazatok megjelenése a gazdaságban)
- új, dinamikus növekvő feltörekvő országok megjelenése a világpiacon (Brazília, Argentína, Mexikó, Chile)
- a neoliberális és monetarista paradigma győzelme (a „Washingtoni-konszenzus”¹, a nemzetközi áru- és tőkeforgalom további liberalizálása, a deregulációs liberális gazdaságpolitika nemzetközi terjedése)
- a globális hatások begyűrűzése a szocialista országok gazdaságába (kelet-nyugati kapcsolatok enyhülése, kiterjedése)
- a globalizációs folyamatok felgyorsulása (volt szocialista országok gyorsuló beintegrálódása a világgazdasági rendszerbe, a technikai és kommunikációs forradalom, a transznacionális vállalatok tevékenységének terjedése, neoliberális monetarista gazdaságpolitikák gyors terjedése).

¹ 1989 tavaszán fogalmazta meg John Williamson amerikai közgazdász azt a nevezetes 10 pontot, amely pár hónappal később „washingtoni konszenzus” néven vonult be a modernkori gazdasági elméletek fogalomtárába. A 10 pont lényegét három pontban is össze lehet foglalni:

- a) fegyelmezett költségvetési politikára van szükség;
- b) az állami újraelosztás mértéke legyen minél kisebb;
- c) az áru-, a pénz- és a tőkepiacokat liberalizálni és magánosítani kell, annak érdekében, hogy a feldolgozóipari export váljon a gazdasági növekedés motorjává.

Az előzőekben hevenyészve felsorolt változások révén a világgazdasági alkalmazkodás módszere is változott, ismét az állam fokozott szerepét hangsúlyozzák a közgazdászok.

A 2007-ben induló válság bekövetkeztekor történelmileg példátlan mértékű és minőségű globalizáció jellemezte a világot, ugyanakkor számos országra a menthetetlen lemaradás, leszakadás volt a jellemző. A válságot a teljes mértékben globálissá vált pénzügyi szektor indította el. A transznacionális pénzügyi intézmények – bankok, biztosítók, kockázatkezelők – teljes liberalizációja a hirtelen fellendülést, pénzbőséget, de a szunnyadó egyensúlytalanságot is globálissá tették (Blahó, 2017).

Kijelenthető, hogy a nemzetközi pénzügyi válságok kialakulásának veszélyét a globalizáció megsokszorozta. Az információs technika robbanásszerű fejlődése, a pénz- és tőkepiacok világszerte megvalósuló gyors liberalizációja, a pénzügyi innovációk elterjedése, a pénzügyi közvetítőrendszer fejlődése, a határon túlnyúló szolgáltatások elterjedése, a kockázatos tőkeműveletek bonyolítására, a spekulációra szakosodott, nagy tőkeerejű fedezeti alapok (hedging fundok) megjelenése, majd szerepük növekedése merőben új helyzetet teremtett. A tőke világméretben képes akadálytalanul, olcsón, szinte időigény nélkül és korlátlan nagyságrendben áramolni (Antal, 1999).

Simai Mihály szerint az összes piac tökéletlen és a bukás veszélyének van kitéve, de a pénzügyi piacok jóval hajlamosabbak az összeomlásra a többinél, mivel három különleges hiányosság sújtja őket:

- aszimmetrikus információ
- farka-viselkedés
- önbeteljesítő pánik.

A nem stabil pénzügyi folyamatok gyakran vezetnek az alábbi három válságtípus valamelyikéhez:

- pénzügyi válság - a kormány hirtelen elveszti képességét, hogy felszámolja a külföldi adóságot és újabb külföldi kölcsönökhöz folyamodik, melyek kötelezettségei újraütemezésére, vagy egyenesen fizetéképtelenségbe kényszerítik a kormányt
- árfolyamválság – a piaci szereplők hirtelen áthelyezik keresletüket hazai valutaállományból külföldi valutaeszközre, kimerítve ezzel a kötött árfolyamrendszerben működő központi bank árfolyamtartalékait
- bank-válság – a kereskedelmi bankok hirtelen elvesztik képességüket arra, hogy piaci ügyleteket bonyolítsanak (pl. letéti igazolás), vagy váratlan pénzvisszahívásokat teljesítsenek különböző letétekből, ezzel illikviddé és talán fizetéképtelenné válva.

Ami közös ezen válságok mindegyikében, az a rendszeren belüli túlzott előny felépítése és az elkerülhetetlen pénzügyi buborék kidurranása. Meglátása szerint a világgazdaság struktúrája jelentősen megváltozott a 20. század második felében. A szektorális eltolódások közül, melyek közvetlenül kapcsolódnak a válságokhoz, a legfontosabb változás a „pénzügyi mélyülés” volt, vagyis a pénzügyi szektor illetve a papírgazdaság hirtelen növekedése. Ez az a része a nemzeti vagy világgazdaságnak, ahol nincs anyagi termelés, és amelyet a pénz, értékpapírok, kötvények és más pénzügyi eszközök mozgása határoz meg. Az 1980-as évek óta háromszor gyorsabban nő a papírgazdaság, mint a „valós gazdaság” (ipar, mezőgazdaság, szolgáltatások, közlekedés, kommunikáció, kereskedelem). A papírgazdaság fejlődése hihetetlen növekedésre sarkallta a globális pénzügyi központokat, melyek értékpapír és árutőzsdék, illetve privát pénzügyi intézmények formájában koncentráálódtak.

A 2007-ben indult világválság keretében globális szinten egyszerre két válsággal kellett foglalkozni, egyrészt a pénzügyi szektorban, másrészt a reálgazdaságban. A világ országainak kormányai elsőként a rövid távú intézkedésekre koncentráltak a károk megfékezése érdekében. A gazdaságélénkítő intézkedések és az azonnali problémákat célzó pénzügyi kiegészítő

intézkedések sok okból prioritást élveztek. A veszteségek államosítása a költségvetésen keresztül nemzeti és nemzetközi szinten is széles körű gyakorlattá vált a felhalmozódott adósságok és a bankcsődök kezelésekor. A legtöbb kormánynak ehhez a módszerhez kellett folyamodnia, hogy elkerülje az egész bank- és pénzügyi szektor összeomlását illetve a munkanélküliség további növekedését.

A válság létrehozott illetve tovább súlyosbított különböző negatív hatásokat világszerte:

- munkanélküliség, a szegénység és az éhezés gyors növekedése
- a növekedés lelassulása, gazdasági összeszűkülés
- negatív hatások a kereskedelmi mérleget és fizetési egyenleget érintően
- a közvetlen külföldi beruházások csökkenése
- az árfolyamok jelentős és ingadozó mozgása
- a költségvetési hiány növekedése, az adóbevételek csökkenése és a fiskális politika mozgásterének beszűkülése
- a nemzetközi kereskedelem csökkenése
- a fejlődő országokba történő hazautalások csökkenése
- a turizmusból származó bevételek jelentős csökkenése
- a magántőke beáramlás visszafordulása
- korlátozott hitelhozáférés és kereskedelem-finanszírozás
- a pénzügyi szervezetekbe fektetett bizalom csökkenése
- a szociális háló és szociális szolgáltatások – egészségügy, oktatás – biztosítási igényének csökkenése
- ingatlanpiac összeomlása (Simai, 2010).

A válság 2008 októberében érte el Magyarországot, lefolyása lényegesen hosszabb és mélyrehatóbb volt, mint a környező országokban, amihez az alábbi tényezők járultak hozzá:

- az ország nyitott gazdasága
- a felhalmozott jelentős volumenű külső adósságállomány, a magas fizetési mérleg hiány és a költségvetési deficit
- az államháztartási kiadások és az ország valós teljesítménye közötti összhang hiánya
- a kelet-közép-európai országoknál lényegesen alacsonyabb gazdasági növekedés
- a finanszírozhatóság erős függősége a külföldi befektetőktől, folyamatos kényszer a külföldi hitelezők felé a lejáró adósságok megújítására
- a folyamatosan romló versenyképesség és tőkevonzó képesség
- a lakosság eladósodottsága, a deviza alapú lakossági hitelek aggasztó súlya
- a Magyarországot jellemző gyenge munkamorál, korrupció, adóelkerülés, szürke- és feketegazdaság
- a pénzügyi intézményrendszer a nemzetközi pénzügyi hálózat részeként azonnal érintetté vált (Kristóf, 2016).

Amíg a legtöbb kelet-közép-európai ország a saját maga által felhalmozott tartalékokból finanszírozni tudta a kiadásait 2008-ban és 2009-ben is, addig Magyarországnak nem állt rendelkezésére más forrás csak a külső IMF-EU-WB 20 milliárd eurós segítsége (Miklós, 2013).

A hitel feltételeként Magyarország megszorító intézkedéseket vezetett be 2009-ben, melyek az adórendszert is érintették. 2010-től az új kormány a deficitcsökkentés új adópolitikai módozatait alkalmazta és a 2010 utáni időszakban végbement fiskális konszolidációs törekvések abból a szempontból is eredményesnek bizonyultak, hogy az ország 2013-ban kikerült az európai uniós túlzottdeficit-eljárás alól.

A tőkejövedelmeket terhelő adók 2006-2009 között érdemben nem változtak, 2010 után ezen a téren fordulópont következett be. Jellemzően egyes multinacionális nagyvállalatok által dominált, belföldi piacra szolgáltató ágazatok adóterhelése nőtt, a kis és középvállalati szektor adóterhelése csökkent. Ehhez járult hozzá a kisvállalkozásokat célzó kedvezményes két új adónem (KATA, KIVA) bevezetése, a társasági adó kulcsának csökkentése, a pénzintézeteket és az energiaszektort egyaránt érintő adóterhek növelése. Ezek az intézkedések elsősorban az élők munkát és tőkét terhelő adókat csökkentették s nagymértékben növelték a fogyasztási, forgalmi típusú adókból származó államháztartási bevételeket. A hazai adócentralizációt jelentősen növelte a banki *különadók* – nemzetközi szintet meghaladó mértékű – bevezetése. A bankrendszeren kívül jelentős adóterhet kaptak a szolgáltató ágazatok vállalatai is. 2010-2011-ben ezek száma a bankadóval, a hitelintézeti különadóval, az ágazati különadókkal, a népegészségügyi termékadóval és a baleseti adóval előbb 9-re, majd 2012-ben a távközlési adóval 10-re bővültek. Végül 2013-ban az ágazati különadó kivezetésének, a közműadó, a biztosítási adó és a pénzügyi tranzakciós illeték bevezetésének köszönhetően számuk 12-re emelkedett (Török, 2019).

Különadók kifejezés alatt általában azokat a fizetési kötelezettségeket értjük, amelyek kizárólag bizonyos szektorokat, iparágakat vagy tevékenységeket terhelnek. A különadók magyarországi előzményei a rendszerváltást követő stabilizációs programok több hullámához kapcsolódtak. Első alanyai a gyógyszeripari cégek voltak, amelyek az állammal kötött megállapodás alapján már 2003-tól teljesítettek extra befizetéseket. Második lépésben hozzájuk csatlakoztak a több száz milliárdos nyereséget kimutató bankok a 2005-2006-ban teljesített pótbefizetésekkel. Az energetikai szektorban a nyereségre kiszabott 8 %-os „Robin Hood-adó” 2009-ben 30 milliárd Ft többletbevételt jelentett az állami költségvetésnek (Voszka, 2011.)

Az előző bekezdésben említett szektorális különadók mind a szakzsargonban, mind a köznyelvben már „*válságadó*” -ként terjedtek el, hiszen legtöbbjük a 2007-2008-as világválság indukálta recesszió kiküszöbölése érdekében vezették be.

Válság idején bizonyos adók csökkentése, esetleg új adók kivetése addig nem adózók, vagy nem az adóerő-képességükhöz mérten adózók terhére (esetleg a kettő együttes alkalmazása), egyidejűleg a közkiadások ésszerűsítése, párhuzamos közszolgáltatási kapacitások leépítése a pénzügyi stabilitást és a gazdasági növekedést előre vivő fiskális politikai módszerek. A 2007-2008-as válság utáni időszakban viszont beigazolódott, hogy a fiskális politika önmagában nem képes a válságot leküzdeni, szükség van a jegybanki eszköztár kiszélesítésére, gazdasági növekedést serkentő célok és hozzá rendelt eszközök bevezetésére. Optimális eset, ha a fiskális politika és a monetáris politika összehangolt.

Magyarországon az adórendszer 2010-2013 között végrehajtott változásai keretében a válságadókkal lényegesen javult a tehermegosztás, az olyan célzott intézkedések pedig, mint például az online pénztárgép bevezetése, a közúti áruforgalom ellenőrző rendszer létrehozása és az online számlázás kialakítása, a gazdaság fehéritése irányába hatottak (Lentner, 2018).

Természetesen a bevezetett intézkedések nem lehettek teljesen függetlenek az Európai Bizottság 2012. évi növekedési jelentésében megfogalmazott 7 adópolitikai prioritástól:

- csökkenteni kell a foglalkoztatást terhelő adókat azokban az országokban, ahol különösen magasak és korlátozzák a munkahelyteremtést
- inkább az adóalap kiszélesítésével kell növelni az adóbevételeket, mint új adók bevezetésével avagy az adókulcsok növelésével
- csökkenteni kell a társasági adóban a hitelfelvétel előnyét a saját tőkével való finanszírozással szemben
- meg kell változtatni az ingatlanadózást, hogy megelőzzük a lakásszektor finanszírozási kockázatának megnövekedését

- olyan adórendszert kell bevezetni, ami növeli a magánszektor beruházásait és enyhíti a válság hatásait
- adóztatni kell a környezet- és egészségvédelmi szempontból káros gazdasági tevékenységet
- küzdeni kell az adócsalás ellen (Bozsik, 2014).

A válságból való kilábalást követően Magyarországon javultak a foglalkoztatottsági mutatók, az ingatlanárak növekedésnek indultak, újra működni kezdett a hitelezés (Kristóf Tamás, 2016).

A gazdaság növekedési pályára lépett. 2019-ben Magyarország vonatkozásában elmondható volt, hogy nyolcadik éve nem lépte túl a maastrichti kritériumok² közt megadott 3 %-os korlátot (Horváth et al, 2020).

Ha kitekintünk a világgazdaságra, mit tanult a világ a 2007-2008-as válságból, Simai Mihály 2018-as helyzetjelentését érdemes felidézni. Meglátása szerint folytatódott, sőt gyorsult a papírgazdaságban felhalmozott tőkék növekedése. 2010-ben a világvagyton körülbelül 60%-a összpontosult a papírgazdaságban, az évtized végére ez megközelíti a 70%-ot. A válság "utórezgésének" és az alkalmazott gazdaságpolitikák következményének tekinthetők a gazdasági növekedés és a világkereskedelem lelassulása, a befektetési lehetőségek romlása a reálgazdaságban, a pénz és tőkepiacok különböző zavarai, az euró zóna válsága, az olaj és több más nyersanyag árának csökkenése. Nőtt és sok országban példátlanul nagy lett az államok keretei közötti szakadék a vagyon és a jövedelem megoszlásában.

Nézete szerint megvan a lehetősége, hogy a viszonylag kedvező növekedési fázisban lévő államok csökkentsék társadalmi és gazdasági sebezhetőségüket, mérsékeljék a társadalmi egyenlőtlenségeket és megkezdjék olyan, hosszú idő óta lényegesnek tartott változások végrehajtását, mint az új tudományos és technikai vívmányokra épülő szerkezeti és szervezeti változások végrehajtása, a világgazdaság pénzügyi viszonyai stabilitásának növelése, a globális környezeti problémák és az új népvándorlás okainak és következményeinek kezelése, de ennek globális szintű valószínűsége kicsi.

A világejlődés jelen szakaszára általában a korábbiakhoz képest is nagyobb bizonytalanság és sokféle, de egymástól nem független kockázati tényezők halmozódása jellemző. Megítélése szerint a legjelentősebb veszélyeket a világpolitikai viszonyok alakulása jelenti. A XXI. század második évtizedének utolsó éveiben a világpolitika vezető államainak viszonyát különböző jellegű és intenzitású feszültségek jellemzik. Központi jelentőségű mindenekelőtt az USA-Oroszország és Kína stratégiai háromszöge. A nemzetközi pénzügyi rendszer állapota, makro és mikroszintű zavarai és különösen a hatalmasra duzzadt eladósodás jelenti a második számú gazdasági kockázatot. Előkelő helyen szerepel az értékpapír piac összeomlásának veszélye. A világgazdaságban véget érni látszik azoknak a monetáris ösztönzőknek a hatása, amelyeket a nagy válság idején bevezettek, az alacsony kamatok és olcsó hitelek kora. Ugyanakkor a globális adósság állomány rendkívül magas (Simai, 2018).

A fenti helyzetelemzés 2018-ban íródott és azóta megjelent a Covid19 világjárvány, amely maga után vonta, illetve egyes országokban mélyítette a gazdaság válságát. Ez esetben a válság fő oka nem a pénzügyi szektorból vagy a reálgazdaságból érkezett, hanem a természetből, egy vírus formájában. Ugyanakkor a válságot nem maga a vírus, hanem az annak megfékezése érdekében hozott egészségügyi intézkedések, valamint társadalmi-gazdasági reakció váltotta ki (Horváth et al, 2020).

Magyarországon a Covid19 járvány okozta válság kitörése előtt a 2019-es központi költségvetés tervezése kapcsán rögzített főbb célok a biztonság megőrzése, a gazdasági növekedés

² Az éves költségvetési hiány nem haladhatja meg a GDP 3%-át

fenntartása, a családok támogatása és a teljes foglalkoztatás elérése volt. Az adó- és járulékpolitika a válság ideje alatt is érvényesítette a korábban kialakított alapvető szempontokat, prioritásokat.

A 2020-as év célkitűzései és intézkedései az év tavaszától a Covid19 járvány miatti válság hatásainak kezelését helyezték a fókuszba. A gazdaságvédelmi csomag kapcsán a Kormány három költségvetési alapot hozott létre: a Járvány Elleni Védekezési Alapot, a Gazdaságvédelmi Alapot, illetve az Európai Unióból Érkező Járvány Elleni Támogatások Alapot. A Járvány Elleni Védekezési Alap fedezte a járványügyi védekezéssel kapcsolatos többletkiadásokat, biztosította az egészségügyi ellátórendszer kapacitás-bővítéséhez, működtetéséhez szükséges forrásokat. Az alap feltöltésére 2020. május 1-jétől új források kerültek bevezetésre: a kiskereskedelmi adó és a pénzügyi szektor hozzájárulása. A gépjárműadónak az önkormányzatoktól a központi költségvetésbe átirányított része (40%) is az alap forrását képezte (Böröcz-Kiss, 2021).

Az első intézkedéscsomag (a 2020 áprilisában elfogadott kibővített Gazdaságvédelmi Akcióterv) adópolitikai hatásai közül kiemelhető a vállalkozások beszámolási, adóbefizetési terheinek könnyítése mellett a turizmus támogatása, az idegenforgalmi adó elengedése, valamint a szociális hozzájárulási adó csökkentésének előrehozatala 2020. július 1-re. A Covid19 járvány második hullámának kezelése érdekében a Kormány 2021 februárjában a Gazdaság-újraindítási Akciótervről döntött, majd 2021 márciusában további, a vészhelyzet ideje alatti gazdaságvédelmi intézkedéseket hozott, és adókedvezményeket biztosított a recesszióval leginkább érintett ágazatok számára. Új elemként az inflációs világgazdasági hatások mérséklése érdekében a Kormány időszakosan a benzinre és egyes kiemelt forgalmú élelmiszerekre hatósági árat vezetett be 2021 év végén.

Előzőek mellett az adóintézkedések közül kiemelhető:

- a) a célzott áfa-csökkentés a szálláshely szolgáltatásokra, az elvitelre történő vagy házhoz szállításra értékesített ételre és italra,
- b) a Széchenyi Pihenőkártyára történő utalások mentesítése a szociális hozzájárulási adó alól 2021. június 30-ig,
- c) 2021. január 1-től az új építésű ingatlanok értékesítési áfa-ja ismét 27%-ról 5%-ra csökkent,
- d) 2021. január 1-jétől a kkv-k és az egyéni vállalkozások iparűzési adójának mértéke felére csökkent,
- e) a KIVA adókulcsa 2021. január 1-től 12%-ról 11%-ra mérséklődött, majd 2022. január 1-től 10% lett (Petrányi et al, 2022).

Összegzés

Jelenleg, miközben éppen hogy kifelé tartunk a járvány okán bevezetett korlátozásokból, és csak alig térne magához a fogyasztási és beruházási kedv, az orosz-ukrán háborús konfliktus következményeként a vártnál még nagyobb problémává nőtte ki magát az infláció. A KPMG elemzése szerint az ellátási lánc zavarai a koronavírus idején is meghatározóak voltak, de most újfent komoly fenyegetéssé váltak. Többek között potenciális földgáz-, fém- és gabonahiány léphet fel (Rózsai, 2022). Az MNB 2022. júniusi inflációs jelentése szerint az infláció az őszi hónapokban tetőzhet, majd ezt követően lassan mérséklődik az árdinamika, átlagosan 11,0–12,6 százalék között alakulhat az idei évben (MNB, 2022).

Előzőek alapján láthatjuk, hogy napjainkban is az állam egyik legfontosabb funkciója a gazdaság stabilizációja, melynek súlyponti kérdése, hogy az állam mekkora eszközöket képes mozgósítani a válságok negatív hatásainak mérséklésére (Domokos-Pulay, 2020).

Ezeknek a problémáknak a megoldásában az adópolitikának nem kizárólagos, de rendkívül fontos szerepe van. A válságból való kilábalásban a fiskális politikának összpontosítani kell a költségvetési mozgáster újáépítésére, ami alapvetően a nemzeti adóbevételek növekedésén és a kiadások hatékonyságának javításán keresztül történhet. Az adózás, illetve szélesebb értelemben az adópolitika jelentős ösztönző szereppel bír, elsősorban az adózás befolyásolási funkciója révén. Ennek egyik eleme többek között az új típusú, illetve új adóalanyok körére kivetett adónemek használata (Pesuth, 2014). A válságkezelés eszközei azonban akkor eredményesek, ha nemcsak a válság túlélését szolgálják, hanem olyan irányú intézkedéseket is magukban foglalnak, amelyek a válságot követő időszakban képesek befolyásolni, elősegíteni a gazdasági növekedést.

Irodalomjegyzék:

- [1] A Pallas Nagy Lexikona. Letöltés dátuma: 2022. 06. 17. forrás:
<https://mek.oszk.hu/00000/00060/html/104/pc010463.html#5>
- [2] Antal, L. (1999). Nemzetközi pénzügyi válság és hazai gazdaságpolitikai dilemmák. *Külgazdaság*, XLIII. évf., 1999. szeptember pp.4-13.
- [3] Bartakovics, G. (2015) Válságok a globalizált nemzetközi pénzügyi rendszerben. *Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében*. Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem
http://doktori.uni-sopron.hu/id/eprint/537/1/DISSZERT%C3%81CI%C3%93_Bartakovics%20G%C3%A1bor_2015.pdf
- [4] Blahó, A. (2012) Globális világgazdasági válság. A megoldások vitája. In: Régi dilemmák - új megoldások. Tomori Pál Főiskola, Kalocsa, pp. 15-32.
- [5] Bozsik, S. (2014) A magyar adórendszer nemzetközi összehasonlításban, különös tekintettel a gazdasági válságra adott válaszra. In: Karlovitz J, Kulturális és társadalmi sokszínűség a változó gazdasági környezetben. International Research Institute s.r.o., Komárno
- [6] Böröcz, I. & Kiss, E. (2021) A költségvetési politika Covid19 járvány alatti alakulása, különös tekintettel az ÁFA és az SZJA politikára. *ÁSZ elemzés* Letöltés dátuma: 2022. 07. 06., forrás:
<https://www.aszHIRportal.hu/storage/files/files/elemzesek/2021/E2110.pdf?ctid=1307>
- [7] Csiszárík-Kocsir, Á. (2011) A gazdasági-pénzügyi válság fogalmi értelmezése korcsoportonkénti és végzettség szerinti bontásban egy kutatás eredményeinek tükrében. In: *Vállalkozásfejlesztés a XXI. században*. Budapest, Óbudai Egyetem
http://kgk.uni-obuda.hu/sites/default/files/08_Csiszarik-Kocsir%20Agnes.pdf
- [8] Domokos, L. & Pulay, Gy. (2020) A válságkezelés értékelésének kritériumrendszere. In: Parragh B.-Kiss N., *Az ösztönző állam válságkezelése* pp. 65-88. Budapest, Ludovika Kiadó.
- [9] Giday, A. & Árva, L. (2018) A méretfüggő vállalati adózás. *Polgári Szemle* 2018.
<https://doi.org/10.24307/psz.2018.0814>
- [10] Horváth, D., Molnár, D. & Regős, G. (2020) Gazdaság a koronavírus árnyékában. *Külgazdaság*, 64 (3-4). pp. 30-42. <https://doi.org/10.47630/kulg.2020.64.3-4.30>
- [11] Kristóf, T. (2016) Várható pénzügyi csődök, pénzügyi válságok In: Tóth Attiláné - Gubik A, *Magyarország 2015-ben és kitekintés 2050-re*. Tanulmánykötet Nováky Erzsébet 70. születésnapjára. pp. 207-215. Budapest, Arisztotelész Kiadó.
- [12] Lenkovics, B. (2017). Emberi és jogi kihívások. In: Kálmán J, *Állam-válság-pénzügyek*. pp. 179-192. Budapest, Gondolat Kiadó.

- [13] Lentner, Cs. (2018) Az adórendszer és a közpénzügyek egyes elméleti, jogszabályi és gyakorlati összefüggései. Új Magyar Közigazgatás, 11. évfolyam, Közpénzügyi Különszám, 2018. november, 11-18. o.
- [14] MNB (2022) Inflációs jelentés 2022. június. Letöltés dátuma: 2022. 07. 07., forrás: <https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-digitalis-14.pdf>
- [15] Miklós, G. (2013) A magyar eladósodás és a válság hatásai. Köz-gazdaság, 8 (1). pp. 77-86.
- [16] Pesuth, T. (2014) Adópolitikai változások a válság után – a bankadók térnyerése. Köz – gazdaság, 2014/4 – Különszám az adópolitikáról pp. 145-157.
- [17] Petrányi, G., Solymár, Á., Vida, C. & Völgyesi, M. (2022) Az adóbevételek alakulására ható tényezők. ÁSZ elemzés. Letöltés dátuma: 2022. 07. 07., forrás: https://www.aszhirportal.hu/storage/files/files/elemzesek/2022/E2147_adobevetelek_alakulasa.pdf?ctid=1310
- [18] Rózsai, R. (2022) A KPMG globális gazdasági előrejelzése 2022. első félév. Letöltés dátuma: 2022. 07. 06., forrás: <https://home.kpmg/hu/hu/home/media/press-releases/2022/04/a-kpmg-globalis-gazdasagi-elorejelzese-2022-első-felev.html>
- [19] Simai, M. (2010) A jelenlegi világválság háttere, jellemzői és következményei, valamint a válság utáni időszakba való átmenet Délkelet-Európa – South-east Europe International Relations Quarterly Vol. 1. No. 3 (Autumn 2010/3 Ősz)
- [20] Simai, M. (2018) Mikor lesz a következő világgazdasági válság? Kihívások (226). MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet, Budapest.
- [21] Török, L. (2019) Adócentralizáció változása a globális válság hatására: Magyarország és Ausztria összehasonlító elemzése 2002–2016 között. Köz-gazdaság, 14 (4). pp. 227-243. <https://doi.org/10.14267/RETP2019.04.16>
- [22] Voszka, É. (2011). Erős állam: a verseny feltétele vagy torzítója? Külgazdaság, LV. évf., 2011. május-június pp. 3-30.